

Nyitott levéltár – a budapestiek szolgálatában

A közelmúltban sikerrel fejeződött be annak a projektnek a második üteme, melynek során Budapest Főváros Levéltára (BFL) képzett szakemberek és tárgyi eszközök rendelkezésre bocsátásával működött közre a beregszászi levéltár értékes dokumentumainak állagmegóvásában és a levéltár látogatóbarát fejlesztésében. Ebből az alkalomból beszélgettünk Dr. Kenyeres István címzetes egyetemi tanárral, a BFL főigazgatójával.

fotó: Sebestyén László

– Levéltárunk már több mint egy évtizede igen jó kapcsolatokat ápol számos határon túli levéltárral, amelyekben a magyar múltira, fontos történelmi eseményekre vonatkozó értékes dokumentumok találhatóak. Élő kapcsolatunk van például a kassai, az újvidéki, a szabadkai és a zentai intézménnyel is. Természetesen nemcsak hajdan hazánkhoz tartozott városok levéltáraival, hanem többek között a prágaival és a bécsivel is együttműködünk.

A hivatalosan a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár Beregszászi Osztályának nevezett testvérintézményünk nagyon rossz körülmények között, egy 19. századi börtönépületben működik, tehát itt igen nagy szükség volt a segítségünkre. A fűthetetlen épületbe még a kézmosó vizet is kívülről, tartályokban kellett behozni.

A magyar kormány segítségével megkezdődött az épület felújítása, levéltárunk pedig a kétlépcsős projekt során a szakmai munka körülményeinek, feltételeinek javításában, illetve megteremtésében, valamint a levéltári anyag rendszerezésében és megóvásában működött közre, a Külügyminisztérium mindösszesen 58 és fél millió forintos és a fővárosi önkormányzat több mint kétfélmillió forintos támogatásának felhasználásával. A faállványokat korszerű fémállványokra cseréltük, tárolódobozokat is vittünk magunkkal, valamint restauráltuk és digitalizáltuk azt a kataszteri térképanyagot, amelyet a beregszászi kollégák életük kockázatátalásával mentettek ki egy leszakadt mennyezetű raktárból. Ez az anyag a *hungaricana.hu*, illetve a *mapire.eu* weboldala-

kon a nagyközönség számára is hozzáférhető. A munkát a Magyarországról hozott eszközökkel és anyagokkal több hónapon keresztül végezték kollégáink, közben az ottani levéltárosokat is betanítva a munkafolyamatokra. Ez a betanítás természetesen nem holmi hierarchikus tanár-diák viszonyt, hanem szoros kollegiális, baráti jellegű együttműködést jelent, amely a projekt zárása után is folytatódik.

A projekt második lépésében digitalizáltuk többek között az 1921-es csehszlovákiai népszámlálás anyagát (Kárpátalja ekkor Ruszinszko néven Csehszlovákia harmadik országrésze volt), amely igen rossz állapotban volt. A digitalizálás nélkül néhány éven belül kutathatatlaná vált volna az anyag, pedig igen érdekes szociológiai és nemzetiségi adatsorokat tartalmaz, felerészben magyar nyelven.

Régebbi dokumentumokat, pl. felbecsülhetetlen értékű középkori okleveleket és királyi leiratokat is digitalizáltunk. Érdeemes megemlíteni, hogy a beregszászi levéltár legrégebbi dokumentuma egy 1391-es, *Zsigmond* király által a munkácsiak részére kiállított oltalomlevél.

Határon túli együttműködéseink közül feltétlenül említésre méltónak tartom még, hogy sikerült digitalizálnunk és a Hungaricana portálon közzétennünk a Kassai Műszaki Múzeum építészeti tervtárának anyagát, amelyben budapesti tervrajzok, például *Pecz Samu* alkotásai is megtalálhatók. Ez az anyag akkor került Kassára, amikor a város az első bécsi döntés nyomán visszakerült Magyarországhoz, s a kormány ott akart egy nagyszabású műszaki múzeumot létrehozni. A Budapestről odaszállított tárgyak és dokumentumok képezik ma is a Szlovák Műszaki Múzeum tőrszanyagát. A tervtár dokumentumai azonban évtizedekig egy lezárt raktárban voltak, amihez a két intézmény együttműködésének keretében most hozzáférhettek a BFL szakemberei.

A fent említett Hungaricana portál számos magyarországi és néhány határon túli

Dokumentumok konzerválása a beregszászi restaurátor műhelyben

közgyűjtemény, levéltár, múzeum, könyvtár dokumentumait teszi hozzáférhetővé kereshető formában. A portál megrendelője és üzemeltetője az Országgyűlési Könyvtár, levéltári területen a mi levéltárunk koordinálja a munkákat, a portál kivitelezője pedig az Arcanum Adatbázis Kft.

A BFL állományából igen sokféle anyagot közzétettünk ezen a platformon. Kiemelendőnek tartom a városi tanácsok jegyzőkönyveit 1688-tól, *Klász György* fotóit (nem közzétudott, de ezekből levéltárunkban található a legtöbb), amelyek egy része letölthető és felhasználható formában áll az érdeklődők rendelkezésére, csakúgy, mint a térképtár szinte teljes állománya, a tervtár teljes 1873 előtti része, a közjegyzői iratok, és így tovább. (Természetesen elvárjuk a korrekt forráshivatkozást). Mostanában indult meg a fogolytörzskönyvek közzététele, amelyek számtalan érdekes történelmi, szociológiai, de akár családtörténeti kutatás forrásául

is szolgálhatnak. A két utóbb említett dokumentumcsoport iránt a digitalizált közzététel előtt szinte senki sem érdeklődött, mivel kutatásuk igen nehézkes volt. Mióta hozzáférhetővé tettük ezeket az állományokat, hatalmasra nőtt irántuk az érdeklődés.

Ez évben megkezdtük a telekkönyvi iratok közzétételét is, amelyek nélkül egy város történetét gyakorlatilag lehetetlen korrektil feltárni.

A vészkorszak budapesti dokumentumainak egy igen fontos, rendszerezett formában tárolt csoportja került elő 2015-ben egy Kosuth téri lakás falából. A mintegy 7000 ügynevezett adatszolgáltatási ív az egyes házakra vonatkozóan tartalmazott adatokat a házak tulajdonosairól és a lakások paramétereiről, valamint azok bérlőiről, különös tekintettel arra, hogy azok „kötelezettek-e sárga csillag viselésére”. Ezeknek az adatoknak az alapján döntöttek a hatóságok arról, hogy a ház „csillagos háznak” minősüljön-e. Az iratok

úgy kerülhettek befalazásuk helyére, hogy ebben a lakásban működött az úgynevezett lakásügyi kormánybiztosság, mindaddig, amíg a nyilas hivatalok el nem menekültek a fővárosból. A kormány arra utasította a tisztviselőket, hogy azokat az iratokat, amelyeket nem tudnak magukkal vinni a nyugati határszélre, semmisítsék meg, vagy rejtsek el. Ennek az anyagnak a közzététele is (hasonlóan az előbb említettekhez) ún. georeferált rendszerben történt meg, tehát az adatok összevethetők a korabeli, illetve a mai térképekkel, vagy akár az adott helyről készült fényképfelvételekkel is.

– *A dokumentumok internetes közzétételén kívül mivel áll még a levéltár az érdeklődők rendelkezésére?*

– Úgy vélem, komolyan kell vennünk azt, hogy egy közgyűjtemény a köznek a gyűjteménye. S mivel én és kollégáim szeretjük, hogyha használják a dolgainkat, igyekszünk rugalmas módon, nyitott intézményként a budapestiek rendelkezésére állni. Ezt szolgálja a heti kétszeri meghosszabbított nyitvatartás, az elektronikus beiratkozás lehetővé tétele, valamint az, hogy a székházunkban rendezett kiállításokat, koncerteket, könyvbemutatókat bárki előzetes vagy akár helyszíni regisztráció nélkül, ingyenesen látogathatja.

Kollégáimmal együtt örömmel segítjük a civil kezdeményezéseket (mint pl. a 100 éves házak rendezvényét), és szívesen veszünk részt a múzeumok majálisán, illetve a kutatók éjszakáján is. Idén először önálló rendezvényt is megvalósítottunk: több levéltár részvételével levéltári pikniket rendeztünk, megnyitva épületünk udvarát is.

Kutatószolgálatunkról úgy véljük, hogy az „a levéltár arca”, ezért arra törekszünk, hogy ezen a helyen mindig türelmes, motívált, szívesen és jól kommunikáló kollégák fogadják a látogatókat.

Szerencsés fejlemény, hogy az utóbbi időben a főváros vezetése is megfelelő figyelmet fordít intézményünkre mint Budapest kulturális örökségének egyik letéteményesére, és segíti fejlesztési céljaink megvalósítását, mint pl. a tömörített raktárak kialakítását, illetve az elektronikus dokumentumok archiválását, amiben élen járunk a hasonló intézmények között.

Remélem, hogy törekvéseink nyomán a levéltárat felkereső hivatásos és amatőr kutatók száma, amely örövendően emelkedett az utóbbi időben, és eléri az évi 3000 főt, még tovább fog nőni. Azon vagyunk, hogy őket és az internetes érdeklődőket is egyre jobban kiszolgálva teljesítsük vállalt feladatunkat, múltunk és jelenünk értékeinek őrzését és közrebocsátását. ●

Függőpecsétetes oklevél előkészítése digitalizálásra Beregszászon

